

אוצר לעזי רש"י

חלק ראשון: על תורה, נביאים וכמוזים

חלק שני: על התלמוד

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

לזיכרון עולם בהיכל ה'

הורי המחבר, החבר ר' אלכסנדר בן מורנו ד"ר נפתלי קליין מפריס, ואשתו הגב' צירלה מרגריט בת מורנו ד"ר ראובן הלוי מאיר ממולהוז (אלזס), וילדיהם, אחיו ואחיותיו של המחבר, מדי, קלרט וחיים הי"ד; גינט, פאני ויעקב.

חמיו וחמותו, החבר ר' יהושע הי"ד בן החבר ר' יהודה הלוי פייסט מפרנפקורט דמיין, ואשתו הגב' חנה בת החבר ר' יעקב הלוי אייזנמן מאנטוורפן, וילדיהם, גיסיו של המחבר, משה, יעקב ואסתר.

בתו של המחבר, התינוקת נעמי, ונכדו, הבחור שרגא צבי הרשקוביץ. רבו ומורו של המחבר, מורנו הרב ר' מאיר עמנואל ברונשוויג הי"ד, רב הקהילה החרדית בשטרסבורג, ואשתו – דודתו של המחבר – הגב' לאה לוסי הי"ד בת ר' ראובן הלוי מאיר.

ואלפי קרוביו, מכריו וידידיו של המחבר שנספו בשואה, הי"ד.

זכרונם לברכה לחיי העולם הבא.

משה קטן

אוצר לעזי רש"י

חלק ראשון

המילים הצרפתיות שבפירושי רש"י
על תורה, נביאים וכתובים

תורגמו לעברית ועוכדו עם ביאורים ומילואים, בתוספת מפתחות

ירושלים

תשס"ו

הסכמת

הגאון ר' שלמה פיישר שליט"א

הנה כידוע מלות הלע"ז שבפירוש רש"י על הש"ס עלו במ קמשונים רבים מידי המעתיקים, ובפרט בספרי הדפוס רבו כמו רבו השיבושים. וכבר ישבו על מדוכה זו מדפיסי וילנא, והדפיסו בכל מסכת בסופה קונטרס בשם "המתרגם", והועיל בו מחברו הרבה, אבל לא יצא ידי חובתו, ועדיין המלאכה רבה, ולא רבים יחכמו לעשותה.

בואו ונחזיק אפוא טובה להרבני החכם ובקי בלשונות, הר"ר משה קטן גר"ו. מכירו הייתי לשעבר כמי שזכה לבנין וחתנין רבנן, ועכשיו הראה חזותו לפניי בעבודתו החשובה בהחזרת עטרה ליושנה, להעמיד דברי רש"י ז"ל על מכונם, והרבה עמל וכשרון השקיע בזה. אפריין נמטייה ויזכה לברך על המוגמר ולראות ברכה בעמלו, כנפשו,

וכנפש הכו"ח לכבוד התורה
שלמה פיישר

עש"ק חזק תשמ"ג

כל הזכויות שמורות
לשולמית קטן,
ת"ד 23081 ירושלים 91230

לזיכרון עולם בהיכל ה'

אנו מודים לרבונו של עולם על צאתה לאור עולם של מהדורה נוספת של ספר 'אוצר הלעזים' על שני חלקיו, שחיברו ראש משפחתנו, אבינו מורנו ד"ר משה קטן זכרונו לברכה, שנתבקש לישיבה של מעלה בשם טוב בירושלים עיה"ק, בכ"ז במרחשון תשנ"ו.

אבינו ז"ל נולד במולהוז שבגולת צרפת בכ"ה בתמוז תר"ף כצאצא למשפחות יראות ושליומות של יהדות אלזס (דור רביעי לרב שלמה זאב קליין זצ"ל, גדול תלמידי החכמים בצרפת בתקופתו). בשנת תש"ט עלה לארץ עם משפחתו הגדלה והולכת, במסירות נפש ולשם שמים. כל ימי חייו היו חוליות בשרשרת אחת של אהבת הבורא והתורה, ומתוך כך של אהבת הבריות, אהבת עמו וארצו, ואהבת משפחתו. במסגרת חיים מלאים וגדושים אלו עסק, בארץ ובחו"ל, בלימוד ובהוראה, בחינוך ובמחקר, בקירוב רחוקים לעמם, לארצם ולתורתם, בגמילות חסדים בגופו ובממונו, בצורכי הפרט ובצורכי הכלל; ועם כל כשרונותיו ועיסוקיו היה מצניע לכת ועניו, ומקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

גולת הכותרת של מחקריו הייתה הביאור והפירוש של אלפי הלעזים של רש"י, בפירושו על התנ"ך ועל השי"ס, שהיו מונחים עד עתה כאבן יקרה שלא היו לה כמעט הופכין (הגרש"י"ח קנייבסקי שליט"א העיד [מובא בשמו בספר 'דרך שיחה'] שאביו הסטייפלר זצ"ל נהג לקרוא גם את תיבות הלעז ברש"י, 'כיון שרש"י כתבם – זה תורה'). ובא אבינו-מורנו, ובעזרת ידיעותיו הרבות בתורה שבכתב ובעל-פה ובדקדוק לשון הקודש, ובעיקר בזכות חריצותו ודייקנותו, עלה בידו לזהות ולבאר את אלפי הלעזים האלו; וכך המילים בצרפתית עתיקה שטרח רש"י להביאן בפירושו, כדי לבאר בתכלית הדיוק את כוונתו בהסבריו השונים, שבו למלא את תפקידו. עבודתו של אבינו התבססה על מומחיותו בחקר כתבי-יד, בלשון ובהיסטוריה הצרפתיים, ובמיוחד בשפה הצרפתית העתיקה, שהיה מהיחידים שהיו בקיאים בה. בעקבות מחקריו עולות שוב לעיני המעיין

והלומד, במלוא יופיין, מרגליות-הלעזים שפיזר רשיי בפירושו, שבמשך השנים כוסו בטיט השיבושים ובאבק שינויי השפות. ידיעת פירוש הלעזים מסייעת לנו בהבנת הפסוקים והסוגיות על-פי כוונתו המקורית של רבן של ישראל.

זכה אבינו להעמיד דור ישרים מבורך, צבא גדול של עוסקים בתורה ובדרך ארץ, בחינוך וברפואה. זה המקום להודות לאמנו מורתנו שתיבדל לחיים ארוכים, אשת החיל מרת שולמית שתחי', עמוד התווך של משפחתנו, טובה לשמים וטובה לבריות. היא הייתה עזר אמיתי לאבינו ז"ל, הלכה אחריו במדבר - והלכה איתו כל ימי חייו; בפרט מסרה את נפשה על עידודו וטיפוחו של אבינו ז"ל, בגוף וברוח, בשלוש השנים הקשות האחרונות לחייו. גם ספר זה לא היה יוצא לאור בלי דחיפתה ועידודה, בחיי אבינו ולאחר שנסתלק מעימנו. יהי רצון שמפירות מעשיה הטובים תזכה בעולם הזה לאריכות ימים וכל טוב, ובמיוחד לנחת אמיתית מכל יוצאי חלציה; והקרן קיימת לה לעוה"ב. יאריך ה' ימיה ושנותיה בנעימים בבריאות גופא ונהורא מעליא, ותזכה יחד עם דורות צאצאיה לזכות ולראות בשוב ה' ציון. אמן כן יהי רצון.

המחבר ז"ל הקדים לאוצר הלעזים על התלמוד, שיצא לאור ראשונה, מבוא מקיף בו הסביר את עקרונות עבודתו; המתעניין ימצאהו להלן לפני ביאור הלעזים לתלמוד. ללעזי התלמוד צורף גם תרגום לאנגלית.

זכה אבינו-מורנו המחבר ז"ל שרבבות לומדי תורה בעולם כולו מסייעים בספריו החשובים. וכשם שמדובבים ספריו את שפתותיו של הפרשן הגדול רשיי, כן מדובבים המעיינים בספריו את שפתותיו של המחבר.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים.

יואל קטן, בשם בני המשפחה

אביב תשס"ו

1.....	בראשית
4.....	שמות
9.....	ויקרא
12.....	במדבר
14.....	דברים
17.....	יהושע
17.....	שופטים
20.....	שמואל
22.....	מלכים
25.....	ישעיה
34.....	ירמיה
41.....	יחזקאל
53.....	תרי עשר
58.....	תהלים
65.....	משלי
67.....	איוב
71.....	שיר השירים
72.....	רות
72.....	איכה
73.....	קהלת
74.....	אסתר
74.....	דניאל
75.....	עזרא
76.....	דברי הימים
79.....	מפתח הלעזים באותיות עבריות
99.....	מפתח הלעזים באותיות לטיניות
117.....	מפתח הדיבורים המתחילים
139.....	נספח
.....	מילואים

המילואים שבסוף חלק הלעזים על התנ"ך מתייחסים לפסוקים הבאים:

יחזקאל מה, יב	בראשית יט, ט
יחזקאל מז, ז	בראשית כט, יז
נחום ט, י [תיקון]	בראשית כט, כז
צפניה ב, יד	בראשית לז, כה
תהלים לה, יט	בראשית מג, יא
תהלים לז, כד	מל"א ו, ח [תיקון]
תהלים מ, ה	ישעיה י, לג
תהלים מא, ד	ירמיה א, ה
תהלים מה, ו	ירמיה א, י
תהלים קמ, ד [תיקון]	ירמיה יג, א
איוב לט, א	ירמיה לא, ט
דניאל א, יא [תיקון]	ירמיה מז, כא [תיקון]
דבה"א ו, כט	ירמיה נ, לח
דבה"א טז, כ	יחזקאל כ, מג
דבה"ב ב, ט	יחזקאל מ, לח
דבה"ב טז, י	יחזקאל מה, ד
דבה"ב כד, יד	יחזקאל מה, יא

פתח דבר

למהדורה הראשונה של אוצר הלעזים על התנ"ך, תשנ"א

ברגע שעבודה של שש שנים מסתיימת, לקראת הדפסתו הסופית של ספר זה והפצתו בציבור, אני רואה חובה נעימה להודות לכל אלה, שעזרו לי להביא אותו לידי גמר.

האבן הראשה - רעייתי מב"ת, שעודדה אותי בכל דרכי ולקחה על עצמה חלק ניכר מהעבודות השחורות, וכן כל ילדיי היקרים, שהשתתפו זה בכה וזה בכה במשימה הקשה והמגוונת, ובפרט בני יואל נ"י, שעבר על כל כתב-היד והעיר הערות נכונות ומאלפות.

שנית - ידידי פרופסור שלמה הלל בלונדהיים, שתמך בי חירז אותי, לזכר אביו המנוח דוד שמעון בלונדהיים, החוקר הרגול. וכל אלה, שהתלהבו מהרעיון והציעו את סיועם, ובראשם השר ד"ר יוסף בורג. ואחרונים אחרונים חביבים - מי שהפכו את כתב-היד המסובך לספר הניתן לקריאה ולשימוש: הרב משה פיליפ שליט"א, המסדרת במחשב גבי חנה פיליפ, וכל העוסקים במלאכת הקודש הזאת.

לדאבון ליבי לא ישחמש בספר זה נכדנו האהוב והחכם שרגא צבי ע"ה בן הרב מיכאל וכת שבע הרשקוביץ שיכל"א [כ"ח בשבט תשל"ה - י' מנחם אב תש"ן], שנקטף באיבו. תנצב"ה.